

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

В статье анализируются разные подходы к определению понятия "готовность" в психолого-педагогической литературе. Рассматриваются этапы исследования, сущность, структурные компоненты и условия формирования готовности студентов к профессиональной деятельности. Дается определение понятия "готовность студентов к проведению краеведческой работы".

In this article different approaches to the definition of the concept "readiness" are analysed in the psycho-pedagogical literature. The investigation phases, essence, structural components and conditions of creation of the students readiness to the professional activity are considered. The definition of the concept "readiness of the students for carrying out on learning the work of local lore" is given.

Умови розвитку нашої держави вимагають рішення нових завдань, які пред'являють все більш високі вимоги до особистості й діяльності випускників вузу, їх досвіду, самостійності.

знання, знань, умінь та навичок. Тому зараз особливо гостро проблема підготовки саме таких майбутніх учителів-педагогів, які б мали високий рівень професіоналізму. Сучасні вчитель повинен уміти виховати особистість з активною життєвою позицією, яка проявляється в свідомому відношенні та любові до рідної природи, вмінні бережно відноситися до рослин і тварин, здібності сприймати і глибоко відчувати красу природи, особливо це стосується вчителів географії. У зв'язку з цим, великого значення у вирішенні цієї актуальної проблеми набуває формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи, метою якої є усвідомлення відповідальності людини за виконання своєї біосферної функції в процесі спілкування з природою. Перш ніж з'ясувати суть і значення готовності до проведення краєзнавчої роботи визначимо, що таке "готовність".

Взагалі, проблема готовності стала об'єктом вивчення не так давно. А.Ф. Линенко виділяє декілька етапів вивчення готовності. На першому етапі (кінець XIX – початок XX) її розглядали у зв'язку з проникненням у психічні процеси людини. В цей період склалося розуміння готовності як настанови.

Другий етап – дослідження готовності як певного феномена свідомості людини до зовнішніх та внутрішніх впливів. Таке розуміння зумовлене інтенсивним дослідженням психофізіологічних механізмів регуляції та саморегуляції поведінки людей.

Третій етап вивчення цього поняття пов'язаний із дослідженнями в галузі теорії діяльності. Саме в цей період воно розглядається у зв'язку з емоційно-вольовим та інтелектуальним потенціалом особистості щодо конкретного виду діяльності. Готовність характеризується як якісний показник саморегуляції на різних рівнях проходження процесів: фізіологічному, психологічному, соціальному. Так, ця проблема інтенсивно розробляється в галузі спортивної, військової, соціальної, медичної та інженерної психології. Вивчення певних характеристик готовності сприяли створенню кількох концепцій психологічної готовності (М.І. Дяченко та Л.А. Кандилович,

Н.Д. Левітов, А.Ц. Пуні)[1].

У педагогіці дана проблема набуває свого розвитку з 70-років ХХ ст. у зв'язку з дослідженнями педагогічної діяльності (Л.В. Кондрашова, В.О. Моляко, О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін та ін.).

Розглянемо деякі підходи, які існують у визначенні готовності в психолого-педагогічній літературі. Автори по-різному трактують психологічну готовність. Одні автори розглядають її на особистісному рівні (так, В.А. Крутецький по-готовності розуміє синтез властивостей особистості, яку визначають її придатність до діяльності), а інші – в функціональному (М.Д. Левітов, Т.А. Ільїна), тобто враховують стан психічних функцій.

У науковій літературі значна увага приділяється конкретним формам готовності. Так, у якості такої форми Д.Н. Узнаде виділяє настанову (готовність до активності в певному напрямі, що виникає на основі взаємодії потреби в середовищі, яке впливає на людину в даний момент). Визначення готовності як настанови знаходить своє відображення і в роботі із соціальної психології (У. Томас, Ф. Знанецькі, Г. Олпорт, М. Сміт та ін.). Такі автори як А.Ц. Пуні, О.А. Чернікова, по-формою готовності розуміють передстартовий стан перед спортивними змаганнями, М.І. Дяченко розглядає готовність до виконання бойової задачі, Л.С. Нерсисян – стан пильності оператора. Спільним для всіх цих поглядів є те, що поняття “готовність” ними визначається як психічний стан людини. У дослідженнях М.Д. Левітова та А.Ц. Пуні він трактується як цілісний прояв особистості, що займає проміжне місце між психічними процесами та її властивостями. Цю позицію поділяють також В.М. Мясіщев та О.Г. Ковальов. М.Д. Левітов також дав визначення психологічної готовності до діяльності в стану, що може бути тривалим і короткочасним; вказав на його залежність від індивідуальних особливостей особистості і типу вищої нервової діяльності людини, а також від умов протікання трудової діяльності.

Таким чином, готовність випускника до професійної

діяльності може виступати як важлива якість особистості і як інтегральний стан. За М.І. Дяченко й Л.А. Кандибович, стан психологічної готовності – це складна динамічна структура, сукупність інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових сфер психіки людини в їх співвідношенні із зовнішніми умовами і майбутніми задачами.

У педагогіці проблема готовності випускників педвузу розглядається в роботах таких учених: Р.І. Пенькова (до роботи керівника), Є.Г. Шаїн (до професійно-педагогічної діяльності), М.Н. Конишева (до роботи з естетичного виховання), Л.В. Кондрашова (до вчительської діяльності), Л.В. Григоренко (до самостійної діяльності), Л.О. Савченко (до організаторської діяльності), В.В. Морозов (до діалогічного навчання) та ін.

Зауважимо, що серед педагогів також немає універсальноприйнятого трактування розглядуваного нами поняття. У роботах В.О. Сластьоніна професійна готовність – це інтегральна якість особистості, початок формування якої лежить у структурі досвіду, тобто зумовлена в першу чергу знаннями, вміннями та навичками. А ядро професійної компетентності вчителя складає його психолого-педагогічна підготовка [2].

Подібне визначення дає Є.Г. Шаїн. Так, готовність випускника педагогічного вузу до професійно-педагогічної діяльності в школі розглядає як інтегральний прояв ряду властивостей особистості зі спрямованістю на педагогічну діяльність, який виражається в наявності у випускників педагогічних здібностей, суми знань, навичок та вмінь, переконань, ціннісних орієнтацій та інших моральних психологічних якостей.

Л.В. Кондрашова зауважує, що розкриваючи специфіку поняття “готовність” не можна розглядати її лише як “властивість” чи “ознаку” окремої особистості. Тому не зовсім праві ті дослідники, які при визначенні суттєвих показників готовності до педагогічної діяльності обмежуються або як характеристикою її психічного стану, або як сукупністю окремих властивостей і якостей особи. Крім того, готовність не можна зводити й лише до забезпечення визначеного “настрою” особи

працювати в обраній діяльності чи до виховання окремих якостей, до простої їх суми. Отже, морально-психологічна готовність випускника педвузу до педагогічної праці – це складне сполучення психічних особливостей та моральних якостей особистості, які становлять основу установки майбутнього вчителя на усвідомлення функцій педагогічної праці, професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвіднесення своїх здібностей з подоланням труднощів, які виникають при вирішенні професійних завдань та досягненні спланованих результатів [3].

Узагальнюючи різні визначення поняття “готовність”, можна зробити висновок про те, що вони не взаємовиключають одне одного, а розширюють і поглиблюють уявлення про складність і багатогранність цього поняття.

У науковій літературі крім визначень, автори вказують форми та прояви готовності, виділяють її структурні компоненти (мотиваційний, орієнтаційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, психофізіологічний і оцінюючий), називають умови формування (ідейно-виховна робота; професійно орієнтований характер навчання; розробка оптимального варіанта змісту навчання студентів у теоретичному і практичному плані та відповідність його особистісним інтересам студентів та ін.).

Професійне становлення вчителя розглядається в педагогічній літературі на таких рівнях: інтуїтивному, репродуктивному, репродуктивно-творчому, творчо-репродуктивному, творчому (В.О. Сластьонін). В основі кожного рівня лежить відповідний рівень готовності випускника педвузу до виконання своїх професійних функцій. Дослідження останніх років показали, що існує певне протиріччя між потребою у формуванні творчої особистості вчителя і традиційним характером їхньої підготовки у вищій школі. Основним недоліком цього є нездатність забезпечити ефективну діяльність випускника в сучасних умовах. І як наслідок такої підготовки знання студентів є недостатньо диференційовані, а можливість їх практичного застосування у майбутній діяльності, як правило, виявляє слабку методологічну основу і низький творчий

ментал. Тобто у багатьох випускників в основному відзначають перші два рівні професійної готовності (інтуїтивний та репродуктивний). Причину цього слід шукати в тому, що в практичній роботі вузів поки що недостатньо приділяється уваги спрямованому формуванню професійних особистих якостей майбутнього спеціаліста, що становлять основу готовності до вчительської діяльності. Дані проблеми характерні і для підготовки майбутніх учителів географії. Слід відмітити, що результати, про які йшлося вище, закономірно породжують проблеми і в їх роботі вже в школі.

Як уже було зазначено, в останній час вийшло багато праць, в яких розглядається проблема готовності студентів до різних видів педагогічної діяльності, проте питанню формування готовності майбутніх учителів географії до проведення краєзнавчої роботи, на нашу думку, уваги приділено ще недостатньо. Сьогодні навчально-виховна робота вузів спрямовується на відродження народних традицій і звичаїв рідного краю, на вивчення його історії та вирішення проблем соціально-економічного розвитку. У зв'язку з цим, підготовка студентів до краєзнавчої роботи в школі набуває все більшої актуальності.

Щоб досягти значних результатів у краєзнавчій роботі в школі, майбутньому вчителю потрібно, перебуваючи ще в ролі студента, усвідомлювати не тільки її зміст, але й значення, вміти залучити учнів до активної діяльності та прищепити любов до рідної землі. Тому результати подібної роботи, на нашу думку, залежать насамперед від компетентності вчителя. Основним завданням вузу є забезпечення високого рівня професіоналізму вчителя, набуття якого можливе за умови системної підготовки. Система підготовки студентів-географів до проведення краєзнавчої роботи з учнями складається із знань з краєзнавчої тематики та основних складових професійно-педагогічної діяльності вчителя в школі та позашкільних закладах освіти, спрямованих на дослідження рідного краю; переконань, які зумовлюють потребу в реалізації підготовленості до творчої педагогічної діяльності; практичних умінь і навичок організації

та проведення краєзнавчої роботи з учнями. Важливо, щоб майбутні вчителі засвоїли не лише суму певних знань, а й набули прийомів формування й обґрунтування теоретичних поглядів та методологічних установок в учнів засобами вивчення рідної місцевості.

Таким чином, ми вважаємо, що готовність студентів до проведення краєзнавчої роботи – це синтез морфофізіологічних та психологічних особливостей майбутнього вчителя, які становлять основу професійної настанови особистості, щодо організації дослідження суспільно-територіального комплексу певної території.

А практична реалізація формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями є достатньою нагальною сучасною проблемою, яка потребує професійного вирішення.

Література:

1. А.Ф. Линенко. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності // Педагогіка і психологія. – 1995. - № 1. - С. 125-132.

2. Слостенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М.: Просвещение, 1973. – 160 с.

3. Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. – К.: Вища школа, 1987. – 53 с.